

MAKKOS ANIKÓ¹ – CSAPÓNÉ HORVÁTH ANDREA²

^{1,2}Széchenyi István Egyetem
makkos.aniko@sze.hu
<https://orcid.org/0000-0002-7996-8211>
csapone.andrea@sze.hu
<https://orcid.org/0000-0001-8533-7275>

Makkos Anikó – Csapóné Horváth Andrea: Interkulturális különbségek pragmatikai szempontú értelmezése politikai beszédekben (I. rész)

Pragmatic interpretation of intercultural differences in political speeches (Part I)

Alkalmazott Nyelvtudomány, XXII. évfolyam, 2022/1. szám, 104–114.

doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2022.1.006>

Interkulturális különbségek pragmatikai szempontú értelmezése politikai beszédekben (I. rész)

Pragmatic interpretation of intercultural differences in political speeches (Part I)

In our study, we undertake a pragmatic analysis of a speech given on March 18th, 2020, by Angela Merkel, the Chancellor of Germany, and a speech given on March 23rd, 2020, by Boris Johnson, the Prime Minister of the United Kingdom, that is, we want to explore the contextual meaning of the texts.

We also look at the attitudes and communication characteristics of the individual politicians. We work with transcripts of the speeches delivered. In order to detect these characteristics, we have carried out a quantitative analysis, counting the speech acts in both speeches according to the Searlian categories. Finally, we compare the speech acts in the speeches and contrast them with the cultural specificities of the two countries, showing how these differences are realised at the level of speech acts. The starting point of the analysis is the intercultural differences that fundamentally determine the communication expectations of a language community and the means of communication used by the speaker to convey a given meaning.

The 115 speech acts in Angela Merkel's speech can be classified into four types: assertive, directive, commissive, and expressive. In the speech given by Boris Johnson, the 47 speech acts studied can be classified into five types: assertive, directive, commissive, expressive, and declarative.

The two speeches have the same timing and the same audience (their own nation), but there is a significant difference in length: 1622 words / 12 minutes 42 seconds in the case of Merkel's speech, and 867 words / 5 minutes 25 seconds in the case of Johnson's speech. This difference in speech length explains the difference in the number of speech acts.

When comparing the types of speech acts, it can be seen that the most significant difference is in the number of assertive statements, which, apart from the length already mentioned, is because the German politician analyses and explains the situation in detail, describing the changes the pandemic has caused in people's lives. There are no striking differences between the speeches regarding directives, commissives, and expressives. However, it is clear that the directives are most frequent in Boris Johnson's speech, thereby making the primary aim of his speech to persuade. In Merkel's speech, the frequency of directives come second, with the Chancellor appealing to citizens' common sense and discipline to cope with the threat posed by Covid. In this context, it can be said that the German politician's speech also aims to persuade and warn people to comply with the rules. However, the declaration is only present in the speech by the British Prime Minister, which is explained by the fact that Boris Johnson announced the closures with this speech, while Angela Merkel does not discuss further austerity measures.

Another set of results of our study relates to cultural differences. Looking at the cultural differences and their mapping in the language use of the two speeches along the Hofstede dimensions (Hofstede et al., 2010), we find that the cultural identity in terms of small power distance and masculinity is well reflected in the similarities between the two speeches, even if the personal involvement of the speakers differs. At the same time, the differences – sometimes slight, sometimes significant – in the dimensions of individualism, avoidance of uncertainty, permissiveness, and time orientation clearly have an impact, with the result that the speakers produced distinctively different speeches when addressing their nation in virtually very similar situations and at almost identical moments.

A more nuanced picture of the differences between low- and high-context cultures (Hall, 1976) is given in the speeches studied, adding that in this case, the two nations are in the same category of low-context cultures, although the British are closer to the characteristics of high-context cultures. On this basis, Angela Merkel's speech is outspoken, explicit, and full of facts and references to experts. Boris Johnson's speech is terse and does not go into detail. So the cultural difference here is mainly in the length and detail of the speeches.

The study points out that political speeches can only be interpreted in a given social context and that intercultural differences can impact how the way speech acts are implemented.

Keywords: interculturality, context, pragmatics, speech act, politics

1. Bevezetés

A COVID-19 világjárvány a világ szinte minden országában a média figyelmének középpontjába került. Tanulmányunkban olyan politikusi beszédeket hasonlítunk össze, amelyek azért születtek meg, mert rendkívüli időket élünk, amelyek szokatlan megnyilatkozásokra és ezek nyomán különleges tettekre kényszerítik korunk politikusait is. Amint azt mindannyian tapasztaljuk a mindennapokban, ezek a megnyilatkozások és tettek egymástól nagymértékben eltérnek az egyes országokban, még Európán belül is. Meggyőződésünk, hogy az eltérések sok esetben kulturális különbségekre vezethetők vissza. Ezt bizonyítandó két kulcsfontosságú beszéd, Angela Merkel és Boris Johnson nemzetükhöz intézett beszédének pragmatikai elemzésére vállalkozunk, továbbá a két kultúra közötti különbségek mentén értelmezzük és magyarázzuk a szövegekben megmutatkozó eltéréseket. Politikusok beszédeinek elemzésével több kutató is foglalkozik hazánkban, de leginkább retorikai megközelítésből vizsgálják a szövegeket (vö. Adamikné Jászó, 2017; H. Prikler & Huszár, 2020; Peterecz, 2017), illetve több PhD-értekezés is született a közelmúltban a témában (Balogh, 2011; Kökényesi, 2014; Tóth M., 2015). Jelen tanulmány a vizsgált szövegek műfaja szempontjából beilleszthető ebbe a vonulatba, de – ezektől eltérően – nem retorikai elemzésre törekszik, hanem a nyelvhasználatot a befogadók kulturális különbségeivel veti össze és magyarázza. Ezért inkább olyan irodalmakkal rokonítható, melyek a politikai diskurzus pragmatikai értelmezését vizsgálják (Balogun & Murana, 2018; Fetzer, 2013; Mihalovics, 2008), azzal a kitételrel, hogy a kulturális dimenzió ezekben a tanulmányokban sem jelenik meg.

2. A kulturális háttér különbségei

A kultúrák értékeikben és megközelítésükben különböznek egymástól. A kulturális dimenziók segítségével lehet ezeket „kategóriákba” sorolni. Holló (2019a: 90) megfogalmazásában a kulturális dimenziók „egy-egy közösségre jellemző ’tipikus’ viselkedési mintákat, gondolkodási módokat és értékszempontot tükröznek”. Megismerve a különböző kultúrák közötti hasonlóságokat és különbségeket átláthatóbbá s egyszersmind egyértelműbbé válik a kommunikáció, kevésbé kerülhet a kommunikátor kellemetlen szituációba, az esetleges félreértések elkerülhetővé válnak.

Geert Hofstede holland szociálpszichológus munkatársaival évtizedeken keresztül kutatta világszerte a kulturális különbségeket. Jóllehet statisztikai elemzéseit számos kritika érte, mégis el kell ismernünk, hogy e dimenziók fontos információkat szolgáltatnak egy adott csoport viselkedésének és szokásainak megértéséhez. Az alábbi táblázatos összehasonlítás (1. táblázat) és az azt követő elemzés a Hofstede Insights alapján készült, ahol az országok jellemzői a legfrissebb, 2010-es kutatási eredményeket tükrözik (Hofstede et al., 2010). Százas skálán mérve az értékek a megnevezett tulajdonság erős/magas vagy gyenge/alacsony voltát mutatják.

1. táblázat. Németország és az Egyesült Királyság összehasonlítása a kulturális dimenziók mentén

Kulturális dimenziók	Németország	Egyesült Királyság
hatalmi távolság	100/35	100/35
individualizmus	100/67	100/89
maszkulinitás	100/66	100/66
bizonytalanság kerülése	100/65	100/35
hosszú távú orientáció	100/83	100/51
engedékenység	100/40	100/69

A vizsgált két országban a 6 dimenzióból kettő teljesen megegyezik (hatalmi távolság és maszkulinitás), egy kis mértékben tér el (individualizmus), három pedig jelentős mértékben különbözik egymástól, mivel a skála két eltérő oldalán található. A számadatok mögött az alábbi kulturális jellemzők húzódnak meg.

A kis hatalmi távolság következtében mindkét országra jellemző, hogy a társadalmi különbségeket igyekeznek minimalizálni. A brit társadalom esetében

ez azért is érdekes, mert bár történelmileg jelentős a tradicionális társadalmi osztályok elkülönülése, mégis erős hit él a britekben arra vonatkozóan, hogy a születés nem korlátozhatja az embereket a társadalmi felemelkedésben. E dimenzió alapján mindkét ország polgárai elutasítják a szoros ellenőrzést, és a vezetőket tudásuk és szakértelmük alapján ruházzák fel hatalommal.

Németországban közepesen erős az individualizmus, míg az Egyesült Királyságban kifejezetten erős, a világon az egyik legerősebb. Ez azt jelenti, hogy az embereket kisgyermekkoruktól fogva arra nevelik, hogy elsősorban magukra számítsanak, saját érdekeiket mindenek, így a csoport és a közösség elé helyezték a munkahelyen és a társadalomban egyaránt. Az első két dimenzió együttes hatásaként a német társadalomra különösen jellemző a nyílt, egyenes kommunikáció, az igazság kimondása még akkor is, ha ez fájdalmas a másik fél számára.

A maszkulin-feminin skálán mindkét kultúra maszkulin értéket mutat. Ennek megfelelően ezeket a társadalmakat a sikerre törekvés hatja át, számukra az élet célja a munka, és a jó teljesítmény ad önbizalmat az embereknek. A brit kontextusban azonban ismét megfigyelhető egyfajta ellentmondás; holott ugyanolyan versengők, mint a németek, a britek meglehetősen visszafogottak a kommunikációjukban, inkább kicsinyítik érdemeiket. Ezért a briteket hallgatva és olvasva meg kell tanulni a sorok között olvasni, felismerni a kimondott szavak mögötti valódi tartalmat.

A további három dimenzió esetén az eddigieknél jóval jelentősebb különbségek jellemzőek a vizsgált társadalmakra. Míg az Egyesült Királyság polgárai jellemzően jól tűrik a bizonytalanságot, addig a németek nem. A britek számára elfogadhatóak a kétértelmű szituációk és a folyamatosan változó környezet, amit megerősít az a tény is, hogy viszonylag kis számú írott szabály alapján működik a társadalom évszázadok óta. Az is jellemző, hogy nem igényelnek apró részletekig kidolgozott terveket, a munkafolyamatok során rugalmasan alkalmazkodnak az esetleges változásokhoz. Ezzel szemben a német társadalomra alapvetően a deduktív gondolkodás és megközelítés jellemző, a részletek jelentenek biztonságot egy feladat sikeres elvégzéséhez.

A hosszú távú orientáció esetében is lényeges különbségeket látunk. Míg a németek itt kifejezetten magas pontszámot érdemeltek ki, addig a britek jellemzően egyik oldalra sem billennek. A németek ennek megfelelően meglehetősen pragmatikusak, hajlandóak a jövőbe befektetni és a jelenben kitartóan spórolni. A kevésbé jövőorientált társadalmak hajlamosak inkább a múltban élni, és a társadalmi változásokkal, a jelen és a jövő kihívásainak megválaszolásával szemben fontosabbnak tartják a tradíciók fenntartását.

Végezetül a korlátozás-engedékenységi dimenzióban is jelentős különbségeket látunk a két kultúra között. A korlátozó társadalmak, mint amilyen a német, arra nevelik a gyermekeket, hogy elnyomják és korlátozzák vágyaikat és indulataikat, és szigorú társadalmi normák alapján éljék az életüket. Ezzel szemben az

engedékeny társadalmak, amelyek közé a britet is sorolhatjuk, tágabb teret biztosítanak az emberek vágyainak kiélésére, és nem tartják elítélendőnek az élet élvezetét és a szórakozást. Ezért fontosabbnak tartják, hogy kedvük szerint töltsék el a szabadidejüket, és arra költsék el a pénzüket, amire szeretnék. Míg az engedékeny társadalmak alapvetően optimisták, a korlátozó társadalmak inkább cinikusak és pesszimisták.

Hofstede és társai (2010) előbbieken tárgyalt dimenzióin kívül érdemes felidézni még azt is, hogy nemcsak a kommunikáció módját befolyásolják a kulturális különbségek, de a befogadást is (Gibson, 2000: 20). Azt, hogy a környezeti ingerekből minek tulajdonítunk jelentőséget, és mit zárunk ki, a szocializáció során sajátítjuk el (Adler, 1997: 72), ezért ez a folyamat is kulturálisan meghatározott. Ennek alapján az egyes kultúrákat alacsony vagy magas kontextusúnak tartjuk (Hall, 1976). A németek az alacsony kontextusú csoportba sorolhatók, mivel elsősorban a verbális üzenetre koncentrálnak, és a testbeszédre kevesebb figyelmet fordítanak. A németek kommunikációja meglehetősen távolságtartó, viszonylag csekély az érzelmi megnyilvánulások száma, világosság, érthetőség és egyben egyértelműség jellemzi. A társadalmi háttértudást nem veszik adottnak, a verbálisan megfogalmazott, explicit információáramlás áll a középpontban (Holló, 2019b; Müller-Jacquier, 2000). Továbbá az is jellemző rájuk, hogy csak az objektív tényeket fogadják el igazsággként (Morrison, 1994). Bár a briteket nem sorolhatjuk a magas kontextusú kultúrák közé, mégis számukra fontosabb szerepet játszik a kontextus, nagyobb a hangnem, az arckifejezések, gesztusok és a viselkedés jelentéshordozó ereje, így nem kizárólag az explicit üzenetre támaszkodnak. Tehát elmondhatjuk, hogy a vizsgált nemzetek tagjai ugyanazt a kommunikációs szituációt némileg eltérő módon érzékelik, és ez befolyásolja az abban a kultúrában szocializálódott kommunikátor megvilátkozását is, természetes módon visszahat rá.

3. A pragmatika mint a nyelvhasználat kutatásának tudománya

Noha a „pragmatika” terminust Charles Morris már 1938-ban, egy enciklopédia számára írt cikkében használta, sőt kísérletet tett annak definiálására is, a szó által jelölt tudományterület csak a múlt század 70-es éveitől kezdődően került a nyelvészek figyelmének fókuszába. A ma „pragmatikai fordulatként” számontartott új paradigmának köszönheti létrejöttét számos nyelvészeti diszciplína, többek között a nyelvészeti pragmatika. Crystal (2003: 159) szerint a pragmatika nem koherens tudományterület; jelentős átfedések fedezhetők fel a nyelvészeti vizsgálódások más területeivel, mint a szemantika, stilisztika, pszicholingvisztika, szociolingvisztika, valamint diskurzuselemzés. A szakemberek között nincs teljes egyetértés a pragmatika tárgyát illetően; a különböző pragmatikafelfogások eltérnek egymástól abban, hogy mi a viszonyuk a grammatikához és a szemantikához, a jelhasználathoz, a kommunikációhoz és a megismeréshez. Szili (2004: 19–25) definíciókat sorakoztat fel, amelyek a

pragmatika mibenlétét igyekeznek meghatározni. A „közös nevező” mindegyikben a pragmatika vizsgálati területe: a különböző kontextusokban és különböző célok elérése érdekében történő nyelvhasználat.

Bármely szöveg pragmatikai aspektusának tanulmányozásához nélkülözhetetlen keret a beszédaktus-elmélet. Pléh, Síklaki és Terestyéni (1997) szerint a beszédaktusok elméletének az a feladata, hogy

... számba vegye a beszédaktusok típusait, leírja a szerkezetüket és megadja azokat a feltételeket, amelyeknek teljesülniük kell sikeres végrehajtásukhoz. E feltételek között vannak szintaktikai természetűek: például szavaknak szintaktikailag rosszul formált láncával semmilyen beszédaktust nem lehet végrehajtani. Vannak közöttük szemantikai természetűek, vagyis olyanok, amelyek a mondatok igazságfeltétel-tartalmára vonatkoznak [...]. És végül vannak közöttük pragmatikai természetűek, amelyek a nyelvhasználók szándékaira, hiedelmeire, egymáshoz mért társadalmi helyzetére és hasonló kontextuális tényezőkre vonatkoznak. (Pléh et al, 1997: 26)

A beszédaktus-elmélet megalkotója J. L. Austin brit filozófus, aki elsőként hívta fel a figyelmet a sokféle funkcióra, amit az interperszonális kommunikáció részeként a megnyilatkozások betöltenek. Austin (1962, 1990) szerint a kommunikációban vannak olyan nyelvi megnyilatkozások, amelyek nem információt közvetítenek, nem leírnak valamit, amelyekről nem állítható, hogy igazak vagy hamisak, hanem (nyelvi) cselekvést tételeznek fel (például *megígérem, gratulálok, megkérlek...*).

Austin hangsúlyozta, hogy egy beszédaktus csak akkor lehet sikeres, ha az az úgynevezett boldogulási feltételeknek (például szükséges felhatalmazás, helyes végrehajtás, őszinteségi feltétel) eleget tesz. A beszédaktusok három alaptípusát különböztette meg; ezek a lokúció (a valamit mondás aktusa), az illokúció (a valamit tevés aktusa) és a perlokúció (a hallgatóra gyakorolt hatás aktusa). A megnyilatkozások illokúciós ereje alapján a beszédaktusokat öt osztályba sorolta: ítélezők, végrehajtók, elkötelezők, viselkedők és bemutatók (Austin, 1990: 147–154).

Austin teóriájának két lényeges dimenzióját, a szándékok és konvenciók kérdését tanítványa, J. R. Searle fejlesztette tovább. Vizsgálódásainak fókuszában az illokúciós aktus „mint az emberi kommunikáció legkisebb teljes egysége” áll (Searle, 2000: 138). A proposíciós tartalom végtelenül sokféle lehet, viszont az illokúciós lényeg Searle szerint kizárólag öt különböző típusban manifesztálódik: asszertívum, direktívum, kommisszívum, expresszívum és deklaráció.

A beszédaktus-elmélet más kutatói, mint Vendler (1972), Bach és Harnisch (1979), Récanati (1981), Allan (1986), valamint Vanderveken (1988) a beszédaktusokat más felosztás szerint vizsgálják. Tanulmányunkban Searle osztályozását tartjuk iránymutatónak.

A beszélőközösségek beszédjükben rájuk jellemző, általuk kialakított mintákat követnek. A beszédaktusokra vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy a különböző

cselekvések (legyenek azok kérések, utasítások, tanácsok etc.) megvalósításának módja nagy mértékben függ az adott kultúrától. „Előfordulhat, hogy az egyik kultúrában ugyanabban a szituációban a beszédaktust megjelenítő stratégiák enyhébb avagy erősebb változatát követelik meg, mint a másokban” (Szili, 2004: 101). Az egyenlőség elvére épülő társadalmak tagjainak nyelvi cselekedetei is homogénebbek lesznek, mint azon társadalmak tagjainak nyelvi megnyilvánulásai, amelyekben erős a hierarchia.

4. A vizsgálat célja és módszerei

A fentebb részletezett kulturális különbségeknek a pragmatika szintjén tetten érhető megnyilvánulásait szeretnénk megragadni, ezért a következőkben azt a két beszédet vesszük górcső alá, amelyek elemzésünk tárgyát képezik. Vizsgálatunkban kitérünk az egyes politikusok habitusára és kommunikációjának jellegzetességeire, továbbá a két szöveg pragmatikai szempontú elemzését is elvégezzük. Az elhangzott beszédek leírt változatával dolgozunk. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy milyen pragmatikai sajátosságok jellemzik a német kancellár és az angol miniszterelnök nyilvános politikai beszédét. A jellemzők kimutatása céljából kvantitatív vizsgálatot végzünk, és ennek során mindkét beszédben számba vesszük az egyes beszédaktusokat a searli kategóriák alapján. Végezetül összehasonlítjuk a beszédekben fellelhető beszédaktusokat és összevetjük azokat a két országra jellemző kulturális sajátosságokkal, rámutatva arra, hogy ezek a különbségek hogyan realizálódnak a beszédaktusok szintjén.

5. A politikusok és beszédek

5.1. Angela Merkel és beszéde

Angela Merkel a XXI. század egyik legmeghatározóbb, legbefolyásosabb politikusa, 2005 óta Németország kancellárja volt. A 2020. március 18-án megtartott beszéde általános vélekedés szerint mérföldkőnek számít; történelmi jelentőségű. Regnálásának 16 éve alatt – a mindenkori újévi beszédek kivételével – még nem fordult elő, hogy beszédet intézett volna a nemzethez. Moritz Kirchner (2020) Merkel kancellár jelen megszólalását jelentőségét tekintve egyenesen Winston Churchill 1940. május 13-án, a brit parlament alsóházában megtartott híres beszédéhez hasonlítja.

Angela Merkelt a szakavatottak nem tartják jó szónoknak. Introvertált személyiség, nyelvi portréjának legjellemzőbb jegyei az érzelmek és a gesztikuláció teljes hiánya (Эйфельд, 2015; Bargenda, 2012). Viszont elismeréssel szólnak e nagy visszhangot kiváltott márciusi TV beszédéről; ezt tartják a kancellár asszony hivatali ideje során megtartott legjobb beszédének.

Bár 1990-ban megtörtént Németország újraegyesítése, a keletnémetek és a nyugatnémetek (Ossis/Ostlern – Wesis/Westlern) között továbbra is bizonyos különbségek mutatkoznak az élet szinte minden területén. Ezen különbségek megértéséhez egészen mélyen kellene visszanyúlni a német történelemhez, ami

viszont túlmutatna jelen dolgozat határain. Ugyanakkor célszerűnek tartunk egy rövid betekintést a meglévő különbségekről, hiszen azok befolyásol(hat)ják a kommunikációt is. Bodolay (2010) megállapításai szerint mind a nonverbális, mind a verbális kommunikációban lényeges különbségek mutathatók ki a keletnémetek és a nyugatnémetek között. Ami a nem verbális kommunikációt illeti, általánosságban kijelenthető, hogy északról délre, illetve nyugatról kelet felé haladva a gesztusok és a mimika egyre erőteljesebb. Jóllehet a keletnémet polgár visszafogottabbnak tűnik, mégis egy kis idő elteltével könnyebben nyit az idegenek felé, gyakrabban létesít életre szóló barátságokat, és esetében a testi érintés sem olyan ritka, mint nyugatnémet társánál. Olaf Georg Klein (2001) megfigyelései szerint egy nyugatnémet polgár a beszélgetést pozitív dologgal kezdi, míg egy keletnémet nagy valószínűséggel negatív dolgot említ elsőként. Egy hamburgi lakos sokkal szókimondóbban, magabiztosabban kommunikál, mint például egy drezdai. A nyugatnémetek kommunikációja direkter, pragmatikusabb, célratörőbb, racionálisabb, míg a keletnémetek kevésbé direkt, fontosabbak számukra a kapcsolatok, az érzelmi megnyilvánulások. Míg a nyugatnémetek konkrét igen-nem válaszokat várnak, addig a keletnémetek inkább konfliktuskerülő, konszenzuskeresők, akik nehezen kötelezik el magukat valami mellett (Bodolay, 2010).

Angela Merkel – bár Hamburgban született – Kelet-Németországban nőtt fel, mégis eddigi beszédeire nem voltak különösebben jellemzőek a keletnémet kommunikációs stílusjegyek, mint például a viszonylag gyakoribb érzelemnyilvánítás.

Merkel, aki a józan pragmatizmust jobban értékeli, mint a drámai pózt, aki az értelemre épít az érzelmek ellenében, vizsgált beszédében pátosszal, nagyfokú empátiáról tanúbizonyságot téve szól a nemzethez. Televíziós felszólalásában az egész világot kihívás elé állító koronavírus járvány kapcsán történelmi feladatról beszél, amelyet közösen kell megoldani.

5.2. Boris Johnson és beszéde

Boris Johnson Theresa Mayt követve 2019. július 23. óta a brit Konzervatív Párt elnöke és az Egyesült Királyság miniszterelnöke. Korábban 8 évig London polgármestere, majd azt követően két évig, lemondásáig az ország külügyminisztere volt. Politikai karrierje felívelését elsősorban annak köszönheti, hogy a kezdetektől a Brexit harcos támogatója és a kilépési kampány arca volt, és esetenként meggondolatlan, provokatív vagy botrányt kavarázó kijelentései is növelték ismertségét^{1,2,3}. Ezek alatt az évek alatt Johnson egy olyan közéleti

¹ <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/14/boris-johnson-the-eu-wants-a-superstate-just-as-hitler-did/>

² <https://www.theguardian.com/politics/2017/nov/06/boris-johnson-mistake-could-harm-case-for-nazanin-zaghari-ratcliffe-say-family>

³ <https://www.thetimes.co.uk/article/conservative-chairman-brandon-lewis-asks-boris-johnson-to-apologise-for-burka-comments-gs5cphgql>

karaktert alakított ki, aki nem veszi magát túlságosan komolyan, és finom gúnyval viszonyult azokhoz a politikusokhoz, akik túl negatívak és fontoskodók, eltávolítva magát a tömegek által irigyelt elittől és felépítve egy szerethető, játékos, nem atyáskodó figurát, akihez az emberek könnyen tudnak kapcsolódni. Főleg a polgármestersége idején volt lehetősége ezt az első ránézésre spontán, ártalmatlan, angol külön karaktert erősíteni; sokan a fénykorának is tartják ezeket az éveket (Yates, 2018).

Boris Johnson gyakran lép a nyilvánosság elé miniszterelnöki minőségében is, azóta pedig különösen megsűrűsödtek ezek a megszólalások, amióta rendszeres szereplője a vírushelyzet miatt szükségessé vált sajtótájékoztatóknak. Az első tíz, témába vágó beszédét elemezve Zahira Jaser, a Sussexi Egyetem oktatója arra a következtetésre jutott, hogy Johnson előszeretettel használja az *akar* (*want*) igét szemben a *kell/szükséges* (*need*) igével, illetve az *akarom* (*I want*) predikatív szerkezetet, míg jellemzően kevesebbszer hangzanak el többes szám első személyű személyes névmások és birtokos melléknevek (*we, our*). Az elemzés az új-zélandi miniszterelnök, Jacinda Ardern hasonló beszédeivel való összehasonlításon alapul, és kiemeli még, hogy ez a fajta nyelvhasználat a karizma meggyőző erejére való támaszkodást mutatja. A vírussal kapcsolatban a *harc* (*fight*) és az *ellenség* (*enemy*) metaforák használata pedig egy erős vezető képét sugallja. A két miniszterelnök stílusának összevetése még arra is rámutat, hogy Boris Johnson kommunikációja kevésbé nyílt vagy direkt, például egyáltalán nem használja a *kemény* (*strong*) vagy *nehéz* (*hard*) szavakat. Az elemző ezt a népszerűség elvesztésétől való félelemmel magyarázza⁴.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a britekre általánosságban is jellemző a visszafogott, udvarias, indirekt kommunikáció, a nyílt konfliktusok kerülése, a nehézségek, negatívumok kisebbitése. További jellemző még, hogy a nehéz témákat, feszültséggel teli helyzeteket gyakran közelítik meg humorral, erre vezethető vissza a híres angol szarkazmus is.

Boris Johnson sokszor kiállt a nyilvánosság elé a vírushelyzet kapcsán. A most elemzendő beszédet megelőzően március 16-án, 18-án, 21-én és 22-én is megszólalt már, de ezek mind sajtótájékoztatók voltak, ahol szakértőkkel együtt adott információkat az aktuális helyzetről és a szükségessé vált kisebb léptékű szigorításokról. A március 23-i, felvételen közvetített beszédét viszont nem a sajtóhoz, hanem közvetlenül a nemzethez intézte, tehát ebben a tekintetben ezt a megnyilatkozást tarthatjuk egyenértékűnek Angela Merkel március 18-i beszédével. Egyébként ritka alkalom, amikor Johnson közvetlenül a nemzethez fordul, csak személyes érintettsége okán tudjuk ezeket az eseteket megnevezni: egy két percnél is rövidebb telefonos videóüzenetben közölte az országgal, hogy maga is elkapta a koronavírust, illetve a kórházból történt távozása után egy közel 5 perces Twitter-üzenetben tudatta a polgárokkal visszatérését.

A tanulmány második része a beszédek részletes elemzésével folytatódik.

⁴ <http://www.sussex.ac.uk/broadcast/read/52112>

Irodalom

- Adamikné Jászó Anna** (2017). Jókai parlamenti beszédei. *Könyv és Nevelés*, 2017/2, 7–32.
- Adler, N. J.** (1997). *International dimensions of organizational behavior*. Cincinnati: South-Western College Publishing.
- Allan, K.** (1986). *Linguistic Meaning* Vol. 2. London: Routledge & Kegan Paul.
- Austin, J. L.** (1962). *How to Do Things with Words?* Oxford: Clarendon Press.
- Austin, J. L.** (1990). *Tetten ért szavak*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bach, K. & Harnish, R.** (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge: MA Press.
- Balogh József** (2011). *Jacques Chirac külpolitikai beszédeinek nyelvészeti elemzése*. Doktori értekezés. Veszprém.
- Balogun, S. & Murana, M. O.** (2018). Language In Political Discourse: A Pragmatic Study of Presupposition and Politeness in the Inaugural Speech of President Donald Trump. *Bulletin of Advanced English Studies*, 1/1, 64–76.
- Bargenda, Ch.** (2012). Angela Merkel unsicher: Rhetorische Analyse ihrer Rede zum europäischen Fiskalpakt und ESM. *Rhetorikmagazin*, (n.a.) Letöltés: <https://www.rhetorikmagazin.de/?p=2426> (2020. 10. 05.)
- Bodolay László** (2010). *Aspekte und Hintergründe der intrakulturellen Kommunikation in Deutschland und der interkulturellen Kommunikation zwischen Deutschland und Ungarn (mit Ausblick auf Österreich und die deutschsprachige Schweiz)*. Doktori értekezés. Budapest.
- Crystal, D.** (2003). *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Эйцфельд, Е. А.** (2015). Речевые стратегии и тактики в ежегодных выступлениях Ангелы Меркель. *Вестник Волгоградского государственного университета, Серия 2, Языкознание*, 26/2, 95–102. (Ejszfeld, E. A. (2015). Recseviye sztrategiji i taktiki v jezsegodnih vizstuplenijah Angeli Merkel. *Vesztnik Volgogradszkovo goszudarszvennovo universzitetu, Szerija 2, Jazikoznaniye*, 26/2, 95–102). doi: <http://dx.doi.org/10.15688/jvolsu2>
- Fetzer, A.** (ed.) (2013). *The Pragmatics of Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gibson, R.** (2000). *Intercultural business communication*. Berlin: Cornelsen & Oxford University Press.
- Hall, E. T.** (1976). *Beyond culture*. New York: Anchor Press.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. & Minkov, M.** (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind, Third Edition*. London: McGraw-Hill. Letöltés: <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>
- Holló Dorottya** (2019a). *ÉRTSÜNK SZÓT! Kultúra, kommunikáció, nyelvhasználat, nyelvtanítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés: <https://mersz.hu/hollo-ertsunk-szot> doi: 10.1556/9789634544340
- Holló Dorottya** (2019b). *Kultúra és interkulturalitás a nyelvórán*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó.
- H. Prikler Renáta & Huszár Zoltán** (2020). „Populista Aspektusok a Politikai beszédekben. Az „én” és a »mi« személyes névmások használata 20. Századi diktátorok retorikájában”. *Tudásmenedzsment* 21/1–2, 145–63. <https://doi.org/10.15170/TM.2020.21.1-2.11>.
- Kirchner, M.** (2020). Warum war Merkels Rede zu Corona vom 18.03.2020. so gut? Eine rhetorische Analyse. Letöltés: <https://moritz-kirchner.de/warum-war-merkels-rede-zu-corona-vom-18-03-2020-so-gut-eine-rhetorische-analyse/>
- Klein, O. G.** (2001). *Ihr könnt uns einfach nicht verstehen*. Frankfurt/Main: Eichborn Verlag.
- Kökényesi Nikoletta Judit** (2014). *Napjaink sajtóműfajainak vizsgálata a retorikai-stilisztikai szövegelemzés módszerével*. Doktori értekezés. Miskolc.
- Mihalovics Péter** (2008). Jacques Chirac és Nicolas Sarkozy francia köztársasági elnökök Magyarországon elhangzott beszédeinek összehasonlítása. *Porta Lingua*, 319–324.
- Morrison, T.** (1994). *Kiss, bow, or shake hands: How to do business in sixty countries*. Holbrook: Adams Media.
- Müller-Jacquier, B.** (2000). Linguistic Awareness of Cultures: Grundlagen eines Trainingsmoduls. In Bolten, J. (Hrsg.), *Studien zur internationalen Unternehmenskommunikation* (20–51). Leipzig: Popp. Letöltés: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-14242> (2020. 09. 04.)

- Peterecz Zoltán** (2017). Az amerikai elnöki retorika a beiktatási beszédek tükrében. *Külügyi Szemle*, 16/1, 3–19.
- Pléh Csaba, Síklaki István & Terestyéni Tamás** (1997). *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Récanati, F.** (1981). *Les énoncés performatifs*. Paris: Éds de Minuit.
- Searle, J. R.** (2000). *Elme, nyelv és társadalom*. Budapest: Vince Kiadó.
- Szili Katalin** (2004/2013). *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Tóth M. Zsombor** (2015). *Közéleti retorika. Metaforák és mítoszok a magyarországi politikai beszédekben*. Doktori értekezés. Budapest.
- Yates, C.** (2018). On the Psychodynamics of Boris Johnson and Brexit. *New Associations*, 2, 4–5. Letöltés: <https://www.bpc.org.uk/download/662/NA-25-Summer-2018-FINAL.pdf> (2020.10.20.)
- Vanderveken, T.** (1988). *Les Actes de discours*. Bruxelles: Mardaga.
- Vendler, Z.** (1972). *Res cogitans: An Essay in Rational Psychology*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Forrás

- Angela Merkel 2020. március 18-án tartott televíziós beszéde. Letöltés: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975232/1732182/d4af29ba76f62f61f1320c32d39a7383/fernsehansprache-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-data.pdf> (2021.05.26.)
- Boris Johnson 2020. március 23-án tartott televíziós beszéde. Letöltés: <https://www.rev.com/blog/transcripts/boris-johnson-coronavirus-speech-transcript-announces-uk-lockdown-you-must-stay-at-home> (2021.05.26.)